

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Institutiones Theologicae Ad Usum Seminariorum

Simonnet, Edmond

Venetiis, 1731

Art. 7. De variis fidei formulis, quas ediderunt Ariani, vel Semi-ariani.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-83594](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-83594)

ARTICULUS VII.

De variis fidei formulis, quas ediderunt Ariani,
vel Semi-Ariani.

§. I.

Prima est, quam in Synodo Nicæna protulerunt duo Eulebii, Nicomediensis scilicet & Cæsariensis, cum aliis factionis suæ Episcopis, Menophanto Epheso, Patrophilo Scythopolitano, Theognio Nicæno, Narcisso Nerionadis, Theona Marmaricæ, Secundo Ptolemaidis, &c. Septemdecim omnino, qui Ario patrocinantur, Episcopos in Concilio fuisse, narrat Rufinus lib. I. hist. cap. 5. paucos certè & malos, contra trecentos & amplius, qui pro veritate catholica decertabant.

Theod. lib. I.
hist. c. 7.

Apud Theod.
I. hist. c. 11.

Euseb. in E.
rit. ad Cæ.
f. 11.

Hanc formulam recitat Eusebius Cæsariensis in sua ad Cæsariensem Ecclesiam epistola, de rebus in Synodo Nicæna gestis scripta. Dicebant autem in hac formula: *Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem... & in unum Dominum Jesum Christum, Dei verbum, Deum de Deo, lumen de lumine, vitam ex vita, Filium unigenitum, primogenitum omnis creature, ante omnia secula ex Deo Patre genitum, per quem omnia facta sunt... Credimus etiam in unum Spiritum sanctum. Horum unumquemque esse, ac subsistere credentes; Patrem verè Patrem, Filium verè Filium, & Spiritum sanctum verè Spiritum sanctum.*

Si Eusebio fidem habere volumus, hac professio coram Episcopis & Imperatore lecta in Concilio, lecta omnibus visa est, & Imperator ipse eam relictissime conceptam esse, primus omnium testatus est, atque ita sentire se affirmavit, cunctosque hortatus est, ut ei assentirentur, atque subscriberent, utque in hanc doctrinam omnes conspirarent, una dumtaxat voce, *Consubstantialis, adjecta. Quam quidem vocem ipse quoque interpretatus est, asserens non juxta corporis affectiones, Consubstantialem dici, neque per divisionem, aut factionem quamdam Filium ex Patre subsistere: fieri enim non posse, ut materia expers, & intellectualis, atque incorporea natura, corpoream ullam affectionem admittat: sed divinis arcanisque rationibus id esse intelligendum... Imperator ita tum philosophatus est. Episcopi verò occasione vocis illius, Consubstantialis, hujusmodi formulam conscripserunt. Sequitur Nicænum Symbolum.*

In hac narratione Eusebius, in qua primas Imperatori partes attribuit, & veluti præsidem Concilii facit pro more hereticorum, qui contempta Ecclesia, ejusque Præsulibus, palpare solent Principes, eisque invicem adulari, ut eos sibi devinciant, atque errorum suorum patronos habeant; in hac, inquam, narratione mentitur non semel Eusebius, dum ait Imperatorem, lecta Arianorum Episcoporum formula, primum omnium sententiam dixisse, lectam formulam approbasse, hanc suam esse fidem declarasse, Consubstantialis vocabulum suggestisse, atque interpretatum esse, & Synodi Patres in condendo fidei Symbolo non nisi Imperatoris pedisequos fuisse.

Et verò quis credat Imperatorem carechumenum, de cætero religiosum, docere voluisse Synodum trecentorum Episcoporum, quos è contra ipse, ut ab eis doceretur, ex toto orbe Christiano convocaverat? Primum ante omnes Episcopos in Concilio dixisse sententiam, qui Concilium postremus ingredi voluit, nec in parva sella, in medio posita, prius sedere, quam ejus rei licentiam ab Episcopis postulasset? Primum denique ante omnes Episcopos in negotio fidei judicem agere voluisse, qui de Episcopis judicare ausus non est, imò ut suos agnovit judices; atque conatum esse in sententiam suam pertrahere, quorum arbitrio, postestatique permisit, ut de religionis nostræ dogmatibus disquirerent, & quæ judicarent ad fidem stabilendam pertinere, sancirent?

Quid plura? Eusebianæ narrationis falsitatem demonstrat narratio Athanasii lib. de decretis Synodi Nicænae, ubi refert, ipse etiam oculatus testis, quo pacto Episcopi ad exstinguendas Arianorum cavillationes, & proterendam Arianam hæresim coacti sint Filium

Rufin. I. hist.
cap. 5.

Socr. lib. I.
cap. 8.

Patri consubstantialem dicere. Ex qua narratione liquet, ea omnia, quæ ad fidem pertinerent, ab Episcopis, ut fidei iudicibus, spectante solum Imperatore, & præsentia sua ferventiores animorum motus comprimente, atque identidem disceptantes ad pacem & concordiam adhortante, pertractata, & decisa fuisse.

Cum igitur Eusebium in plurimis mendaciis hic deprehendamus, meritò addimus eum quoque mentiri, cum ait, factionis suæ formulam, Synodo oblatam, ab omnibus sine contradictione susceptam fuisse; & potius Eustathio Antiocheno credendum esse, asserenti apud Theodoretum, formulam ab omnibus orthodoxis improbatam esse, & diris devotam, atque laceratam. Postquam, inquit, de modo fidei quæri ceptum est, libellus Eusebii prolatus est in medium, ejus blasphemie certissimum argumentum. Qui cum palam, audientibus cunctis, recitatus fuisset, statim auditoribus quidem immensum dolorem attulit ob doctrinam pravitatem: auctorem autem ipsum ingenti pudore ac dedecore affectit. Porro cum Eusebianorum officina jam detecta esset, & impius libellus in conspectu omnium disceptatus... Ariani metuentes ne, tot Episcopis in unum congregatis, ipsi Ecclesia ejicerentur, in medium proficientes, dogma, quod improbatum fuerat, anathemate damnaverunt, & libello, qui unanimi consensu conscriptus fuerat, propria manu subscripserunt.

Lib. I. hist.
cap. 8.

Quòd si quæras, quare Patres Nicæni hanc formulam rejecerint? R. rejecisse, quia insufficientis erat ad tollendos Arianos errores; quia verba, ex quibus constat, in alienum sensum facillè poterant detorqueri, & ita poterat cum Arianis erroribus conciliari, quia in ea Eusebiani Filium dicebant primogenitum omnis creature, non in sensu Scripturæ, unde verba illa mutuati erant, sed in sensu heretico, quod Nicæni Patres ex circumstantiis certò conjiciebant. Eusebiani igitur Scriptura abutentes, ejusque verbis impietatem suam involventes, & Filium in formula sua creaturam proficientes, quamvis omnium creaturarum præstantissimam, excreationi fuerunt universæ Synodo.

§. II.

Secunda formula est, quam Arius ipse, & Euzoius discipulus ejus, aliquot post Nicænam Synodum annis Constantino obtulerunt, in qua dicebant: *Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, & in Dominum Jesum Christum, Filium ejus, qui ex eo factus est ante omnia secula, Deum Verbum, per quem omnia facta sunt... & in Spiritum sanctum.* Hac formula lecta & approbata in conventu Hierosolymitano anno 335. Eusebiani Arium & Euzoiium in integrum restituerunt.

Socr. I. c. 16.

Epist. Syn. a.
Athanasii
lib. de Syn.

Tertia est, quam Eusebiani anno 341. Antiochiæ per encæniam ediderunt, & in qua profiterentur se credere in unum Filium Dei unigenitum, ante omnia secula existentem, & coexistentem cum Patre suo, per quem omnia facta sunt, &c.

Apud Athan.
lib. de Syn.

Quarta est, quam in eodem Conciliabulo conscripserunt. In ea autem sic loquuntur: *Credimus... in unum Deum, Patrem omnipotentem... & in unum Dominum Jesum Christum Filium ejus unigenitum Deum; per quem omnia: cumque natum esse ante secula ex Patre, Deum ex Deo, totum ex toto, solum ex solo, perfectum ex perfecto, regem ex rege, Dominum ex Domino, Verbum verum, sapientiam vivam, lumen verum, viam, veritatem, resurrectionem, pastorem, jannam, immutabilem & inalterabilem deitatis, substantiam, voluntatis, potentiam & gloriæ Patris sine omni dissimilitudine imaginem, primogenitum omnis creature, eumdemque in principio apud Deum Verbum esse... Et in Spiritum sanctum... quemadmodum Dominus noster discipulis præcepit dicens: Abite & docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti; Patris inquam, verè Patris; Filii verè Filii; Spiritus sancti verè Spiritus sancti; non ut hæc simpliciter vocabula habeantur absque rebus, sed ut singulorum propria persona, ordo, & gloria intelligantur, adeo ut termini sint ratione personarum, unus tamen per concordiam.*

Apud Athan.
lib. de Syn.

Eccē

Ecce constentur Filium Patri in deitate & substantia similem absque ulla dissimilitudine, ac proinde genuinum Dei Patris scutum, & verum Deum, proindeque omnis creaturæ primogenitum in bono & catholico sensu. Quod addunt, tres numero Personas unum esse per concordiam, suspectum videri posset. Sed qui præcisè dicit tres personas unum esse per concordiam, non negat etiam esse unum per essentiam & substantiam, sive unam esse deitatem Patris, Filii, & Spiritus sancti. Præterea, attribuendo Filio id, quod nulli creaturæ convenire potest, nempe esse immutabilem & inalterabilem deitatis & substantie Patris sine omni dissimilitudine imaginem, attribuunt Filio perfectam cum Patre in deitate & substantia æqualitatem, quæ sine deitatis & substantie unitate esse non potest. Unde Filium esse hoc modo substantiæ Patris imaginem, & esse Patri consubstantialem, convertuntur.

Addunt denique hoc duplex anathema: Si quis præter rectam sacrarum Litterarum fidem docet, tempus, aut momentum, aut seculum esse, aut fuisse, priusquam filius gigneretur, anathema esto. Aut si quis filium creaturam pro ratione cæterarum creaturarum dicit, & non, ut sacra Scriptura tradiderunt, alterum ex altero existere, anathema sit. Dicendo autem nullum esse aut fuisse momentum, priusquam Filius gigneretur, agnoscunt Filium æternum esse, & Patri cœternum. Et dicendo Filium non esse creaturam pro ratione cæterarum creaturarum, sed illum ex Patre existere, manifestè significant, Filium alio modo esse ex Patre, quàm sint aliæ creaturæ, ac proinde illum non esse ex Patre per effectiorem, vel creationem, & consequenter esse ex Patre per veram generationem, esse non ex non extantibus, sed ex substantia Patris, atque ita non posse dici nisi improprie creaturam, & eo tantum sensu, quòd non sit ingenuus, seu improductus, sicut Pater, sed habeat principium sui productivum, nempe Patrem. Unde non video, quid in hac formula reprehendi possit præter silentium Consubstantialis. Vide S. Hilarius lib. de Syn. num. 29. & sequentibus.

Quinta est quam per eadem enclitica composuit Theophronius Iyanensis Episcopus, & in eadem Synodo recitavit, quamque subscripserunt omnes, qui aderant Episcopi. In ea autem dicebat; Credo in unum Deum, Patrem omnipotentem ... & in Filium ejus unigenitum, Deum, Verbum, potentiam, & sapientiam, Dominum nostrum Jesum Christum, per quem omnia; eumque genitum esse ex Patre ante secula; Deum perfectum ex Deo perfecto, & apud Patrem existere in sua persona ... Et in Spiritum sanctum. In hac formula nihil de usâ seu substantia dicitur, in quo reprehendenda est; in hoc tamen laudanda, quòd Jesum Christum nuncupet Filium Dei unigenitum, & Deum perfectum.

Sexta est, quam Eusebiani, aliquot ab Antiocheno Conciliabulo mensibus conscriptam, Narcisso, Mari, Theodoro, & Marco, tamquam à Synodo delegatis, tradiderunt perferendam in Gallias ad Constantem Imperatorem, qui de Athanasii depositione rationem sibi reddi postularat. Credimus, inquebant, in unum Deum, Patrem omnipotentem ... Et in unigenitum ejus Filium Dominum nostrum Jesum Christum, ante omnia secula ex Patre genitum, Deum ex Deo, lumen de lumine, per quem omnia facta sunt ... eundemque Verbum esse, sapientiam, virtutem, vitam, & veram lucem ... & in Spiritum sanctum ... Eos porrò qui dicunt Filium ex non ente, aut ex alia substantia, & non ex Deo esse, aut erat, quando non erat filius, alienos à se censet Catholica Ecclesia. Hoc anathematismo, quo Arii impietas condemnatur, Filio divinitas asseritur, dum negatur esse ex nihilo, aut non semper fuisse, proindeque negatur esse creatura.

§. III.

Septimam, quæ μακρότης, seu Prolixa nuncupata est, post tres annos, coacta Synodo, composuerunt Orientales, & per Eudoxium, Macedonium, & Martyrium miserunt ad Episcopos Italiæ, apud quos se

malè audire, & de fide suspectos esse acceperant. Huic formulæ superiorem cum ejus anathematismo ad verbum inserunt, aliaque multa superaddunt. Quantum ad propositum nostrum attinet, in ea dicunt, tum non esse, dicere Filium ex non ente ad essentiam produsse, eo quòd illud in sacris litteris nusquam de Filio feratur. Neque illum ex ulla alia substantia præexistente, & que Pater non esset, genitum esse, sed solum ex Deo genuinè & naturaliter natum esse. Patrem solum, nullo principio inchoatum, ineffabiliter, & omnibus incomprehensibiliter, ante secula genuisse, ac proinde Filium non itidem, ut Patrem, ingentum dici posse, sed principem exordiumque sui Patrem habere, qui ipsum genuit, eum, tametsi subiectus sit Patri & Deo, ante secula tamen genitum ex Deo, Deum secundum naturam perfectum & verum esse. Patri administratum fuisse ad omne opificium, visibilem simul & invisibilem. Patri per omnia similem esse. Omnipotentem Deum, eumque sui ipsius dominum, sponte libenterque Filium suum genuisse. Filium non ita creatum esse, ut similis sit rebus per ipsum conditis, nec eandem cum illis generationis rationem obtinere; cum unum unice unigenitum filium genuinè, & verè natum esse, sacra Scriptura commonstrent. Patrem & Filium immediatè & sine intercapedine sibi mutuo cooperatos confertisque & inseparabiles à se invicem esse, integro Patre Filium complectente, integro Filio ab eo pendente & coherente, & perpetuò in Patris sinu requiescente. Deum Patrem, Deum item Filium, non tamen duos Deos, sed unam deitatis majestatem se prosteri, & unam regni perfectam concordiam, ut omnium ubique Pater sit dominus, atque adeò ipsius etiam sui Filii: Filiusque vicissim ei subiectus sit, qui eo excepto, omnium à se conditorum post illum rex & imperator est.

Præterea, anathematizant eos, qui dicunt tres esse Deos, aut Christum non esse Deum, aut ante secula eum nec Christum nec Dei Filium fuisse, aut eundem esse Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, aut Filium ingentum, aut quòd non de consilio suo & voluntate Pater Filium genuerit. Quibus posterioribus verbis nihil aliud velle videntur, quàm Deum Patrem, non invitè & coactè, sed sponte & libenter Filium genuisse. Anathematizant quoque eos qui Filium tantummodo nudum verbum Dei sine substantia, & rem filitiam nominant, quique in alia habeat, quòd sit, quemque nunc uti vocem, que ore profertur, nunc uti dictionem, que in cogitatu versatur, intelligunt. Christum autem ipsum, & Filium Dei, & mediatorem, & imaginem non ante secula fuisse contendunt, sed ex eo tempore eum Christum & Filium Dei factum esse, ex quo nostram carnem ex Virgine assumpsit ... quales sunt discipuli Marcelli & Photini Ancyragolæ, qui ante secularem essentiam Christi ejusque deitatem, regnumque iude sinens, itidem ut Judæi, inficiantur sub prætextu constituenda monarchia. Cum tamen non sit simpliciter verbum, quòd ore Dei profertur, aut quòd in ejus animo cogitatur, sed vivum verbum, quòd per se existit, Filius Dei & Christus sit.

Quod autem hic dicunt, Filium Patri Deo subiectum esse; Patrem dominum omnium esse, adeoque & ipsius Filii sui; Filium verò post illum regem & imperatorem esse rerum à se conditarum; si solitariè consideretur, non caret suspitione; sed per alia corrigitur, cum ajunt Filium per omnia Patri similem esse; cum dicunt eum rebus à se conditis comparari non posse, nec illis ullatenus similem esse, neque eandem cum illis generationis rationem obtinere, ac proinde effectum aut creatum non esse, sed vera & genuina nativitate ex Patre natum; natum, inquam, esse ex Patre, & non ex nihilo factum, aut aliqua alia substantia præexistente, quæ non esset Pater, productum; unam deitatis majestatem esse, & unam regni concordiam; Filium denique Deum esse secundum naturam perfectum, & verum.

Itaque cum dicunt, Filium subiectum esse Patri, & Patrem Filii dominum esse, durius quidem & minus accuratè loquuntur, in quo tamen excusari possent ex facto nonnullorum antiquiorum Scriptorum Ecclesiastico-

Apud Athan.
ibid.

Apud Athan.
ibid.

Apud Athan.
ibid.

Socr. l. i. c. 19.

ficorum, qui similiter locuti erant: ac idcirco Filium creaturam facere, minimè censendi sunt, eique inferioritatem attribuerè, quæ naturæ seu substantiæ æqualitatem excludit, & aliam Patri superioritatem seu excellentiam, quàm quòd sit is, à quo Filius accipit esse, quàm quòd ipse ingenuus generet Filium. Igitur juxta mentem illorum, inter Patrem & Filium non alia reperitur superioritas vel inferioritas, quàm quæ reperiri potest inter personas ejusdem naturæ, majestatis, gloriæ, dignitatis, proindeque perfectè inter se æquales, quarum una est principium alterius, quarum una Pater est, altera Filius; ita tamen, ut re ipsa melius non sit esse Patrem, quàm esse Filium; & tam bonum sit esse Filium, quàm esse Patrem.

Porrò si quid ampliùs intelligerent, videlicet quòd etiam in divinis melius sit esse ingenuum & genitorem, quàm esse genitum, & ita quòd melius sit esse Patrem, quàm esse Filium, attribuerent quidem Patri perfectionem, seu excellentiam notionalem, quam non haberet Filius, nequidem æquivalenter, & ita secundum illos Pater & Filius essent in perfectionibus notionalibus inæquales, proindeque Pater, præcisè quæ Pater, aliquo modo superior esset Filio, præcisè quæ Filio. At hoc non obstante, non malè sentirent de divinitate Filii, quia cum illa in perfectionibus notionalibus inæqualitate, adhuc maneret secundum illos æqualitas in perfectionibus absolutis & essentialibus, sicque secundum illos Filius adhuc tam esset verè & perfectè Deus, quàm Pater, cui proinde quæ Deo perfectè æqualis esset quæ Deus. Ad summum igitur, secundum Authores præfata formulæ, Pater superior est, & major Filio ratione paternitatis, & Filius minor & inferior Patre ratione filiationis suæ; atque ita sic Filius, præcisè quæ Filius, Patri aliquatenus subjectus est, & vicissim sic Pater, præcisè quæ Pater, Filii aliquo modo dominus est; quòd tamen durum est & insulsum; quum una sit utriusque majestas, gloria, dignitas, potentia absoluta & essentialis, una natura, essentia, substantia, divinitas; cum in his omnibus sint prorsus indifferentes.

Hæc autem formula, cum Episcopis, qui eam in Italiam attulerant, ab Occidentalibus, Mediolani congregatis, rejecta est, quia Occidentales nova fidei professione opus non esse, & Nicenam sufficere judicaverunt. Hanc expositionem, inquit Sozomenus, Occidentis sacerdotes suscipere non uerunt: decretis enim Synodi Nicenæ se contentos esse dicebant, nec præterea quidquam curiosius esse inquirendum. Altera etiam hanc formulam rejiciendi causa fuit suppressum Consubstantialis vocabulum. Adde quòd Orientales fidem tuam Occidentalibus suspectam reddidere, nolendo Arianam hæresim damnare subscriptione Nicæni Symboli.

§. IV.

Octava formula est pseudo-synodi Sardicensis, non Sardicæ, sed Philippopoli ab Orientalibus conscripta, & à 73. Episcopis subscripta. In ea dicunt, sicut in sexta, *Jesum Christum esse unigenitum Dei Filium, ante omnia secula ex Patre generatum, ex Deo Deum, ex luce lucem, per quem omnia facta sunt; Verbum, sapientiam, virtutem, vitam, & lucem veram.* Denique anathematizant eos, qui dicunt, *Filium Dei ex non extantibus esse, aut ex alia substantia, & non ex Deo; aut qui dicunt, fuisse aliquando tempus vel seculum, quando non fuit Filius; similiter & illos, qui dicunt tres esse Deos; aut Christum non esse Deum, aut ante secula non fuisse Christum, neque Filium Dei; aut eum ipsum esse Patrem & Filium & Spiritum sanctum; aut non natum Filium; aut non consilio, neque voluntate Deum Patre genuisse Filium.* Quibus anathematizant Sabellii, Pauli Samozateni, Photini & Arii hæresim. Et dicendo Filium non esse ex non extantibus, sed ex substantia Dei, confitentur eum non esse creaturam, sed verum Deum, & verum ac genuinum Dei Patris factum, neque à Deo Patris per creationem, sed per veram & genuinam generationem productum. Item damnando eos, qui dicunt tres esse Deos, aut Filium non esse Deum, hoc

ipso confitentur Filium cum Patre unum esse Deum, proindeque amborum unam esse deitatem & essentiam. Quod est, Filium esse Patri consubstantialem. Quid ergo in hac formula reprehendas, præter vocabuli, Consubstantialis, omissionem? Vide S. Hilarium lib. de Syn. num. 34. & sequent.

§. V.

Nona formula in Synodo Sirmiensis anno 351. contra Photinum Sirmii Episcopum edita est. In ea de Filio dicuntur eadem, quæ in superiori formula, eique anathematismi 27. subjiciuntur. Primus est: *Eos autem, qui dicunt, de nullis extantibus Filius, vel de altera substantia, & non ex Deo, & quòd erat tempus, vel seculum quando non erat: alienos scilicet sanctæ & catholice Ecclesie.* Hoc anathematismo damnatur impietas Arii, & asseritur Filii æternitas, cum ejus vera & genuina navitate ex Patre, de cujus substantia, & non de non extantibus, esse eum dicitur, Dei verus & propriè dictus Filius, & verus Deus pronunciat.

Audiamus S. Hilarium, interpretantem hunc anathematismum: *Quis hic, inquit, ambiguitati locus: aut quid ex sinceræ fidei conscientia reliquit est? Non est de non extantibus: ut ei extans origo sit. Non est extans ei ad originem substantia aliqua alia, nisi sola que Dei est: ut in eo nihil aliud natum esse possit, quàm omne quòd Dei sit; quia non ex nihilo extans, aliunde non subsistit. Non differt in tempore: ut cum Patre sit intemporalis & Filius. Inseparabilia itaque inter innascibilem Patrem & unigenitum Filium cuncta sunt, quos in tempore pares ipsa ulla unius tantum paternæ existentis, ex qua navitas sumitur, essentia indifferentia in nullo discernat. Orientales itaque eum dicunt Filium non esse de non extantibus, neque de aliqua alia substantia, quæ non sit Deus, proindeque esse de Patris substantia, quæ impartibilis est, hoc ipso dicunt unam & eandem esse Patris & Filii substantiam & essentiam, proindeque secundum substantiam & essentiam Patrem & Filium in nullo ab invicem discerni, & ita tempore pares, pares etiam esse secundum substantiam & essentiam, Filiumque verum esse Deum, sicut & verus Filius est, neque aliter à Patre differre, quàm quòd ipse genitus est, Pater verò ingenuus & generator.*

In anathematismo 17. sic loquuntur: *Si quis Dominum & Dominum, Patrem & Filium (quia pluit Dominus à Domino) duos dicat Deos: anathema sit. Non enim ex æquamus, vel comparamus Filium Patri, sed subjectum intelligimus. Neque enim descendit in Sodomam sine Patris voluntate; neque pluit ex se, sed à Domino, auctoritate scilicet Patris; nec sedet in dextera à semetipso, sed audit dicentem Patrem: Sede ad dexteram meam. In hoc anathematismo duriora sunt aliqua, & minus accurata. At verò, ut ait S. Hilarius, & superiora, & consequentia suspensionem, si qua est se in his dictis videbitur, penitus excludunt, ne diversitas dissimilium deitatum in Domino & Domino predicetur.*

Et verò scilicet Filium Patri non ex æquare, vel comparare, sed subjectum intelligere, non dicunt, ne Filius dicatur Deus; anathematizant enim eos, qui negant Filium esse Deum; sed ne Pater & Filius dicantur duo Dii. Et in eo non comparatur, pergit Hilarium, quia duos Deos dici impium sit: *Non autem idcirco non comparatur, vel ex æquatur Filius Patri, ne Deus ipse non esse credatur. Cum enim anathema sit Christum Deum denegans, non potest idcirco prophanum videri duos Deos connumerari, ne & Christus Deus predicetur; cum per essentia naturalis proprietatem idcirco Deus unus est, quia ex innascibili Deo Patre, qui unus est Deus, unigenitus Filius Deus natus, non aliunde quam ex Deo habeat esse, quòd Deus est: & indifferenti ejus, qui genitus est, ab eo qui genuit, essentia non potest non indifferentis unius nomen esse nature. Quæ ut clariora fiant,*

Nota. Pater & Filius sunt unus Deus; quamvis uterque sit Deus, & sint duæ substantiæ per se existentes,

Apud Hilar.
de Syn. n. 38.

Apud Athan.
l. de Syn.

Lib. de Syn.
num. 49.

Lib. 1. cap.

E. lib. Liberii
aut Hilar.
frag. 5.

Apud Hilar.
frag. 1. n. 29.

Num. 51.

Num. 47.

feu dux personæ realiter distinctæ; quia ex his duabus personis una est Pater, & altera Filius; una generans, & altera genitus; & consequenter, una est de substantia alterius. Unde fit, ut una & eadem sit utriusque substantia, natura, & essentia, ac proinde una divinitas. Quorum autem una & eadem divinitas est, si sunt unus & idem Deus, hoc expressè dicit S. Hilarius verbis laudatis. At verò si ex Patre & Filio neuter esset generans, neuter genitus, sed ambo essent ingeniti, & improducti, neuter esset de substantia alterius, & ita nec esset, nec esse posset una & eadem ac communis amborum substantia, & natura. Haberent igitur diversas & distinctas realiter substantias & naturas, & consequenter vel unus ex illis non esset Deus, vel plures essent Dii, quia plures essent realiter substantiæ, & naturæ divinæ.

Itaque cum Orientales ajunt se non dicere duos Deos; quamvis non solum Patrem, sed etiam Filium verum esse Deum dicant; quia sic Filium verum esse Deum dicunt, ut non exaquant, vel comparent Patri, sed Patri è contra subiectum esse intelligant; ajunt se non dicere duos Deos, licet dicant duas realiter personas, quarum utraque verus Deus est; quia non dicunt duas personas ingenitas, sed unam ingenitam & generantem, alteram genitam, & consequenter dicunt duas personas, quarum una est de substantia alterius, & ita quarum una est substantia & natura. Non exaquant, vel comparent Filium Patri, quia solum Patrem ingenitum dicunt, ac proinde soli Patri attribunt perfectionem & excellentiam illam notionalem, quæ in ratione ingeniti consistit, & ita ad summum Patrem inter & Filium aliquam in notionalibus perfectionibus inæqualitatem constituunt. Subiectum intelligunt Filium Patri, non quòd sit diversæ & inferioris naturæ & essentiæ, sed quia præcisè ingenitus non est, sed genitus; nec Pater est, sed Filius; & ita naturam, quæ verus Deus est, & Patri; quæ Deo, æqualis, non habet sine principio, sicut Pater; sed habet à Patre, tamquam à principio conjuncto, ei per naturalem & spontaneam generationem communicante id totum, quod est, præter esse Patrem.

Cætera faciliem habent interpretationem. Itaque Filius non descendit in Sodomam sine voluntate Patris, neque pluit ex se, sed autoritate Patris, quatenus non descendit sine libera voluntate, accepta à Patre in radice, & pluit per potentiam à Patre acceptam. Denique non fedit in dextra à semetipso, quia ingenitus non est, & audit Patrem dicentem, *Sede ad dexteram meam*, quatenus maiestatem, gloriam, & dignitatem, quæ Patri par est, ab eodem Patre communicatam habet per generationem.

Quòd si quid amplius volunt, intelliguntque Filium propriè subiectum esse Patri, certè hæc subiectio non est subiectio inferioris ad superiorem dignitate, aut servi ad Dominum, aut creaturæ ad Creatorem; sed pietatis & religionis voluntaria subiectio, qualis esse potest in humanis filii ad patrem, cui in omnibus par est, nisi quòd filius est. Porrò quamvis talis subiectio locum habere non possit in divinis, tamen quòd ad propositum nostrum satis est, quantumlibet supposita, non tollit perfectam æqualitatem in maiestate, gloria & deitate: nam cum ea intelligi potest Patrem & Filium unius & ejusdem esse naturæ & substantiæ: est enim subiectio Filii ad Patrem, geniti ad genitorem. Non possunt autem esse in Deo Pater & Filius, generans & genitus, nisi unus sit de substantia alterius, & consequenter nisi sint duo unius ejusdemque naturæ & substantiæ. Hæc itaque subiectio, cum supponat unum esse Patrem, & alterum esse Filium, non impedit, sed supponit unitatem & identitatem naturæ & essentiæ in utroque, ac proinde supponit utrumque verum esse Deum, & tamen unum tantum esse Deum, non duos, quot essent, si essent duo ingeniti, & consequenter subiectio non esse tamquam geniti ad genitorem, tamquam Filii ad Patrem. Hæc igitur subiectio ab utroque Orientalibus præfata anachematisimo, non ad tollendam veram Filii divinitatem, ejusque cum Patre in essentialibus perfectam unita-

tem & æqualitatem, sed ad summovendam Deorum pluralitatem.

Sed audiamus S. Hilarium: *Pietatis*, inquit, *subiectio non est essentiæ diminutio, nec religionis officium degenerem efficit naturam; cum per id, quod, cum & innascibilis Pater Deus est, & unigenitus Filius Dei Deus sit, Deus tamen unus sit, & subiectio Filii doceatur & dignitas, dum & ipsi illi nomini Filius nuncupandus subijcitur, quod cum Dei Patris sit, tamen sibi ex natura sit nomen. Habens nomen, sed ejus & cuius Filius est, sit Patri & obsequio subiectus & nomine; ita tamen, ut subiectio nominis, proprietatem naturalis atque indifferentiæ restetur essentia.* Quibus verbis S. Hilarius subjectionem illam religionis & pietatis, quam ad summum Filio ad Patrem attribuunt Orientales, egregiè conciliat cum vera Filii deitate, ejusque cum Patre in essentia ac natura perfecta similitudine & æqualitate, quatenus, quia subiectio est illius, qui verè Filius est, ad eum, qui verè Pater est, naturalis atque indifferentiæ essentiæ proprietatem restatur.

§. V.

Decima formula, quæ secunda Sirmiensis est, Sirmii anno 357. latino sermone conscripta fuit. Sic inscribitur ab Hilario lib. de Syn. *Exemplum blasphemiam apud Sirmium per Osum & Potamium conscriptæ.* Sic autem incipit: *Cum nonnulla putaretur esse de fide disceptatio, diligenter omnia apud Sirmium tractata sunt, & discussa, presentibus sanctissimis fratribus & coepiscopis nostris, Valente, Ursacio, & Germinio. Unum constat Deum esse, &c.* Apud Athanasium lib. de Syn. legitur: *In presentia Valentis, Ursacii, Germinii, cæterorumque omnium.* Sed redundat illud, *cæterorum omnium*: hujus enim formulæ opifices fuere soli Valens, Ursacius & Germinius. Utrum ab Osiò saltem tota, quanta evulgata est ab Arianis, subscripta fuerit, infra suo loco examinabitur.

Socrates lib. 2. c. 30. refert primam, quam falsè dicit à Marco Aretibus dictam fuisse, & secundam hanc formulam Sirmiensem. Quod autem immediatè post subijcit: *His ut consentiret Photinus ac subscriberet, etiam post depositionem ei persuadere conabantur: suum illi Episcopatum se reddituros polliciti, dummodo ad sanam mentem reversus, dogma quidem à se excoGITATUM damnaret, ipsorum autem fidei consentiret. At ille oblatam sibi conditionem aspernatus, eos ad disputationem provocavit. . . . Basilius, tunc Ancyranæ Ecclesiæ Præsul, in certamen descendit cum Photino. . . . victus Photinus, & condemnatus est. Qui postmodum vitam in exilio agens, librum græco & latino sermone scripsit, &c.* intelligi non potest de secunda formula, sed spectat ad primam formulam, & annum 357, quo edita est ab Orientalibus in Synodo contra Photinum coacta: jam enim à pluribus annis exul agebat Photinus, & in ejus locum suffectus fuerat Germinius, quando Occidentales pauci, absente Basilio Ancyrano, secundam, de qua nunc agitur, formulam Sirmii, Imperatore non conscio, conscribere.

Hujus autem secundæ Sirmiensis formulæ, quam Hilarius Osi & Potamii blasphemiam nominat, hic tenor est: *Unum constat Deum esse omnipotentem & Patrem. . . & unicum Filium ejus Jesum Christum Dominum salvatorem nostrum, ex ipso ante sæcula genitum. Duos autem Deos nec posse, nec debere predicari; quia ipse Dominus dixit: Ibo ad Patrem meum, & ad Patrem vestrum, ad Deum meum, & ad Deum vestrum. Ideo omnium Deus unus est. . . . Quod verò quosdam, aut multos movebat de substantia, quæ Græcè usia appellatur, id est, homoussion, aut quod dicitur homocousion, nullam omnino fieri oportere mentionem, nec quemquam predicare, ea de causa & ratione, quòd nec in divinis Scripturis continetur, & quòd super hominis scientiam sit, nec quisquam possit natiuitatem Filii enarrare. . . . nulla ambiguitas est majorem esse Patrem. Nulli potest dubium esse, Patrem honore, dignitate, claritate, maiestate, & ipso nomine Patris majorem esse Filio, ipso restante: Qui me misit, major me est. Et hoc catholicum esse nemo ignorat,*

duas

duas personas esse Patris & Filii, majorem Patrem, Filium subjectum cum omnibus his, quae ipsi Pater subiecit. Patrem initium non habere, invisibilem esse, immortalem esse, impassibilem esse. Filium autem natum esse ex Patre, Deum ex Deo, lumen ex lumine... ipsum autem Filium Dei Dominum Deum nostrum... hominem suscepisse de Maria Virgine, per quem compassus est. Illa autem clausula est totius fidei... quod Trinitas semper servanda est... integer, perfectus numerus Trinitatis est. Paracletus autem Spiritus per Filium est...

Biblioth. Pa-
trum. Saec. 4to

Formulam hanc luculenter confutat, & totum virus illius reteggit S. Phœbadius, Agenni Galliarum Episcopus, in eleganti contra Arianos libello; ubi sic confutationem suam exorditur: Incipientes igitur ab ipso capite perfidia, non fidei, ac deinceps per totum corpus decurrentes, probabimus multa per fraudem communis professionis, quae scilicet nec recipere possemus; nonnulla verò sine ulla pudoris similitudine esse congesta. Nam & unus Deus non sine fraude proponitur, nec duo simpliciter negantur: nomen verò substantia idcirco penitus juratur, ut scindatur à Patre Filius: denique nativitas ejus referatur ignota, quae si, ut est ex Patre, credatur, ipsa sui confessione satis nota est... Major Pater Filio dicitur, non tamen ea differentia, qua Filio Pater major est, sed omnibus divina gloria bonis major: quibus minor est Filius, nec ipse esse in Patre dabitur, quia nihil in semetipsum recipiet aeterna ejus beatitudo, nisi proprium. Non autem proprium Dei, nisi plenum atque perfectum, nec rursus in eo Pater esse dignabitur, in quo totus esse non possit.

Habere initium Pater negatur, hoc ideo ut Filius non ad auctorem, sed ad tempus habere credatur. Puto autem, cui initium sic ascribitur, fini obnoxius non negetur. Subjectus deinde Patri Filius dicitur, non tamen ut Filius Patri, sed ut servus domino, cum legamus servum heredem esse non posse. Denique cum omni creatura subjectus Deo refertur. Invisibilis, immortalis Pater nunciatur, ut scilicet in contrariis eorum Filius jaceat.

Deinde confutationem suam prosequitur, & ostendit Urfacium, Valentem, & Potamium, i. subdola fraude confiteri unum Deum omnipotentem & Patrem, intelligentes scilicet unum esse Patrem, qui solus sit omnipotens & Deus, & ita Filium non esse Deum, aut Dominum, nisi eo modo, quo homines Dii, aut Domini appellantur in sacris litteris. 2. Eadem perfidia profiteri, duos Deos nec posse, nec debere predicari, intelligentes unicam & solitariam esse personam divinam, nempe Patrem omnipotentem; non verò Patrem & Filium unum esse Deum propter unam & eandem utriusque divinitatem; & ita Filium ad creaturarum conditionem deprimentes. Quod probat ex textu ab eis allegato: Ibo ad Patrem meum, & Patrem vestrum; ad Deum meum, & ad Deum vestrum. Qua definitione mala interpretationis in tantum Filius à Patre separatur, & infra omnipotentem Deum ponitur, ut nobis & nativitatis conditio, & humanitatis infirmitas societur.

3. Pari infidelitate dicere omnium Deum unum esse, nimirum ut Filius Deo Patri non Filii nomine, sed creaturae conditione subiciatur, ad hoc Scripturis abutentes, & non distinguentes dominice potentie duplicem statum, in sua unumquemque proprietate distantem, & quidquid de homine ejus dictum est, applicantes, ut ipse Deus hominis imbecillitate societur.

4. Substantiae, consubstantialis, & similis substantiae vocabula de medio tollere, ut perfectum Filii cum Patre in honore, dignitate, claritate, virtute, maiestate, & divinitate communionem de medio tollant. Ab Episcopis procedit editum: nemo unam substantiam dicat; hoc est, nemo in Ecclesia predicet Patris & Filii unam esse virtutem. Nemo unam substantiam dicat. Quod piaculum, quod facinus in hoc verbo, quae ex parte catholicam fidem pulsat? utrumne sono vocabuli, an interpretatione rei ipsius? Nihil faller, interpretatio caret culpa... Nos unam Patris & Filii substantiam vindicantes, quid aliud quam in utroque pareat divinitas minus scilicet divinitatis predicamus? Unam utriusque dicimus esse virtutem... quae quidem

virtus, quia nullius extraneae opis indiget, dicta substantia est.

Nihil ergo in hoc vocabulo novum, nihil extraneum dicimus, nihil incongruum divinitati, etiam in quamvis partem significantia transferatur. Sed omnis ista questio nominis, alterius est doloris: nec vocabulum, sed vis vocabuli displicet. Quibus enim accipere auribus possint unam Patris & Filii substantiam predicari, hoc est, honorem, dignitatem, claritatem, virtutem, maiestatem pari in utroque veritate communem; qui à Patre Filium separant, & divisas substantias in sua unumquemque proprietate degentem, repudiata divinitatis communionem, proponunt? Hic ergo blasphemia, hic dictus sacrilegus dolor, quo in Patre & Filio recipitur Deus unus. Mortuus enim auctoribus hujus veneni, scelera tamen eorum & doctrina non moritur. Illis, inquam, auctoribus in tantum à Patre separantibus Filium, ut ore sacrilego protulerint, Filium Dei ante saecula quidem creatum & fundatum... Deum esse, sed non esse verum Deum.

Eodem successu ceteros ejusdem formulae errores rimatur, & explodit. Nam inferius sic loquitur: Volentes à Patre Filium scindere, & infra Deum ponere, de Evangelio praescribunt. Pater, inquit, major me est; & quomodo major, statim haeretica praesumptione definiunt, honore, claritate, dignitate, maiestate. Quod si ita est, cur jubetur ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem?... Non potest Filius non totum habere, quod Patris est, cum ipse totus in Patre sit. Joannes ait... Nihil potest Filius facere à semetipso... quod utique non infirmitatis confessio est, sed unitatis assertio... Pater, inquit, major me est. Merito major, quia solus hic auctor sine auctore est, non quia alterius, & majoris maiestatis est. Pater, inquit, major me est; sed plenitudo ejusdem divinitatis in Filio est.

Et inferius: Subjectum Patri Filium, non Patris, vel Filii nomine, ut sancta & catholica dicit Ecclesia, sed creaturae conditione prosternunt. Dicentes enim, cum omnibus his, quae illi Pater subiecit, Patri Filium esse subjectum, nonne ipsum in creaturarum ordine, quae ex tempore sunt instituta, numeratis & nihil enim secundum vos omni creatura amplius habet Deus & Dominus noster, nisi quod primum in numerum est, nisi quod ei etiam illa serviunt, cum quibus servit.

Et inferius: Patrem inquit initium non habere. Hoc est dicere Filium habere. Nam quae necessitas id de Patre asseverare quod notum est, nisi praesudicium ejus opinionis, quae de Filio paria suscepit? Patrem inquit initium non habere. Quis negat? Puto, & imago invisibilis & ingeni Dei non potest capisse post Deum... Patrem inquit initium non habere, invisibilem esse, immortalem esse, impassibilem esse. Hec ideo proponunt, ut contraria his Filio ascribant. Quidquid enim de Patre negant, de Filio consentunt; qui si habere initium probatur, merito mortalis, merito passibilis.

Et inferius: Conitemur, inquit, Filium Dei, Deum ex Deo, lumen de lumine... Sic vesana Ariomitarum doctrina tradit. Dicens Deum ex Deo, lumen ex lumine, facit ex Deo alterum Deum, ex lumine alterum lumen: ut sit Filius ex Patre, & non in Patre; ut factus Deus à Deo, non sit unigenitus in Deo... Ipsum inquit Filium Dei hominem de Maria suscepisse, per quem compassus est... Primum non video cur maluerint compassibilem dicere, quam libere passibilem confiteri: quasi verò aliud sit compati, quam pati. Porro autem si impassibilis Deus, utique & impassibilis. Tam ergo compassus non est, quam nec passus est, ex ea tamen conditione, qua Deus. Videntur autem nobis maluisse dicere compassum esse per hominem susceptum, ut significarent Christum non solum per humanitatem, sibi hypostaticè unitam, sed etiam per divinitatem passum esse: ita ut, cum passa est humana natura Verbi, ipsa Verbi natura compassa sit: sicut cum in homine corpus patitur, compatitur & anima. Porro postremus error ejusdem formulae, quem praetermisit Phœbadius, continetur his verbis: Paracletus Spiritus per Filium est. Quibus verbis definitur Ariomitarum Spiritum sanctum non à Patre, sed à solo Filio procedere. Sed antequam progrediamur ulterius,

Nota,

§. VI.

Nota. Phœbadius planè consonat Hilario, & cum eo duplicem subjectionem distinguit. Prima est Filii ad Patrem, seu prima est ea, qua unus alteri subest tantum, quia Filius ejus est. Secunda est, qua unus alteri subest, tanquam creatura Creatori, ac proinde tanquam servus Domino: Creator enim essentialiter Dominus est creatura, & creatura essentialiter serva est Creatoris. Prima subiectio est nominis, seu notionis, quia fundatur in nomine, seu notione Patris, & Filii; hoc ipso enim existit, quod unus alteri subest, & alter est Filius; etiam si is, qui Pater est, supra eum, qui Filius est, nihil habeat amplius, quam esse Patrem illius, ita ut inter utrumque in reliquis omnibus intercedat æqualitas & unitas perfecta. Unde hæc subiectio dicit quidem disparitatem in nominibus, seu notionibus: dicit enim unum esse Patrem, & alterum esse Filium: unum esse genitorem, & alterum esse genitum; at nullam disparitatem dicit in natura, cæterisque bonis naturæ, vel intrinsecis, vel extrinsecis advenientibus.

Secunda subiectio fundatur in actione creativa continuata: unde in eo, qui subicitur, dicit essentialiter inferiorem & dissimilem naturam, essentialiter dependentem in esse & in conservari ab eo, cui subicitur, & à quo ex nihilo extracta, in esse jugiter conservatur, ne redeat in nihilum, ex quoeducta est. Unde hæc subiectio Filio ad Patrem in divinis, sine blasphemia attribui non potest, quia cum illa Filio inferior & dissimilis natura attribuitur, vera ratio generationis, ac proinde Patris & Filii tollitur, & Filius ad res creatas amandatur.

Prima verò subiectio, cum sit præcisè Filii ad Patrem, & fundetur in nominibus Patris & Filii, involvit veram & genuinam nativitatem unius ex alio, veram rationem generantis in uno, & in alio veram rationem geniti, proindeque unum esse de substantia alterius, unum esse alteri in natura & essentialiter perfectè similem. Unde qui hoc modo Filium Patri in divinis subiciunt, non ei inferiore & dissimilem naturam attribuit: imò verò agnoscunt illum esse de substantia Patris, Patrique in natura & essentialiter perfectè similem, & consequenter honore, dignitate, claritate, virtute, majestate, & divinitate parem.

Ex his apparet quantum Ariani, quales sunt hujus secunde formulæ Sirmienensis authores, ab iis, quos Epiphanius placuit Semiarianos appellare, differant: hi enim Filium Patri subiectum profiterentur, non creatura conditione, sed Patris, vel Filii nomine, hoc est, non quia creatura est, sed quia Filius est; illi verò profiterentur subiectum, non Patris, vel Filii nomine, sed creatura conditione, hoc est, non quia est Filius, sed quia creatura est. Hi majorem Filio Patrem profiterentur, quia solus author absque auctore est, non quia alterius & majoris majestatis est: illi verò profiterentur Patrem Filio majorem, quia Pater alterius & majoris majestatis est, non quia præcisè solus est author absque auctore, hoc est, non quia præcisè Filii principium est absque principio. Hi Filium Patri coævum profiterentur; illi initium habuisse volunt. Hi Filium profiterentur *omæusion* Patri: illi *omæusion* æquè ac *omæusion* repudiant. Hi Filium profiterentur Patri majestate parem, quia vera & propria paternæ substantiæ imago est, quia verè & propriè Filius est, quia verè & propriè de substantia Patris est, quia verè & propriè Deus est; illi verò Filium Patri majestate imparem faciunt, quia Filium non nisi adumbratam paternæ substantiæ imaginem esse, non nisi impropiè Filium dici, non alio modo de substantia Patris esse, quam sunt cætera à Deo condita, non nisi in sensu improprio Deum nuncupari; quia denique eum inferiorem & dissimilem naturam, essentialiter, substantiam habere volunt. Hæc autem amplius declarabuntur ex Synodo Ancyranâ anno 358. celebrata, in qua contra secundam Sirmiensem formulam plures editi sunt canones, de quibus infra suo loco.

Simonnet Theol. Tom. 1.

Undecima formula, quæ tertia Sirmienensis est, & hanc habet epigraphen: *Exposita est Catholica fides in presentia Domini nostri religiosissimi, & victoris Imperatoris Constantii aeterni Augusti, sub consulu Flavio Eusebio & Hypatii clarissimorum virorum, apud Sirmium, undecimo Calendas Junias, qui fuit annus Christi 359.* Hæc igitur formula anno 359. in presentia Constantii Imperatoris, & aliquot Episcoporum, nempe Georgii Alexandrini, Pancratii Pelusiorum, Basilii Ancyran, Valentis, Ursacii, Germanii, &c. undecimo Calendas Junias, Sirmii, post magnam de Fide altercationem, & ad noctem ulque productam, à Marco Arethuisio, quem ad id numeris omnes unanimi consensu elegerant, conscripta est, & ab omnibus subscripta.

In hac formula sic de Filio loquebantur: *Credimus in unigenitum Filium Dei, ante omnia secula & initia, & ante omne tempus, quod in intellectum cadere potest, existentem, & ante omnem comprehensibilem substantiam, natum impatibiliter ex Deo, solum ex solo Patre, Deum de Deo, similem Patri suo, qui ipsum genuit, &c.* In fine verò sic ajunt: *Vocabulum parò substantia, quia simplicius à Patribus positum est & à populis ignoratur, & scandalum affert, eo quod in Scripturis non contineatur, placuit ut de medio tolleretur, & nullam posthac de Deo substantia mentionem esse faciendam, eo quod sacre Scripture nusquam meminere substantie Patris & Filii: Filium autem Patri per omnia similem dicimus, quemadmodum sacra littera & dicunt, & docent.*

Quid in hujus formulæ subscriptionibus contigerit, describit S. Epiphanius, hæc. 73. n. 22. ubi hæc habet notatu digna: *Cum Valens suo more subscripsisset, & ad subscriptionem addidisset, similem esse Patri Filium, pretermisiss his vocibus, in omnibus... pius hoc Imperator observavit, & ut, in omnibus, adiceret, coegit; idque, ut iustus erat, prestavit. At Basilii suspicatus voces illas, in omnibus, ex propria mente, ac sensu ad formulam adjectas, cum exemplum professionis illius Valens cum suis habere vellet, quod secum ad Arimnensem Synodum deferret, hoc modo subscripsit: Basilii Episcopus Ancyra, credo & assentior iis, que supra scripta sunt: similem in omnibus consistens Patris esse Filium. In omnibus verò cum dico, non voluntate solum intelligo, sed & substantia & existentia, adeoque essentialiter ipsa, utpote Filium: quod sacra littera confirmant: Spiritum è spiritu, vitam è vita, lumen è lumine, Deum ex Deo, verum Filium ex vero, sapientiam Filium è sapienti Deo, ac Patre. Et, ut uno verbo dicam, Filium Patris undecumque similem, uti Filium Patris. At si quis aliqua solum ex parte similem esse dicat, ut ante scriptum est, ab Ecclesia Catholica alienum esse censo; eo quod è sacrarum litterarum præscripto Patri similem esse Filium non agnoscat.*

Ex his apparet, 1. tunc temporis, gratiam Basilii, qua eatenus apud Constantium prævaluerat, immineat cepisse: siquidem coactus est subscribere formulam, qua proscribebatur vocabulum substantiæ, & cum hoc vocabulo, *omæusion*, quod anno superiore tot anathematismis vindicaret: quamquam non subscripsit, nisi cum aperta professione *Omæusii*. 2. Arianos sic tunc apud Principem obtinere cepisse, ut tamen coacti fuerint dicere & subscribere Filium per omnia Patri similem. Sed brevi postea ita sibi devinxerunt Constantium, ut ea omnia impunè superesserint, quæ circa veram Filii divinitatem nullum tergiversandi locum relinquerent, & *Homæusianos* opprimerent, ut patet ex iis, quæ gesta sunt hoc eodem anno 359. Nicææ in Thracia, atque Constantinopoli, & anno 361. Antiochiæ. Vide S. Epiphanius hæc. 73. num. 23.

Hujus formulæ, quod non omninò verum est, authores facit Ursacium & Valentem S. Athanasius, eoque exagitat, quod addidissent Consules, mensuram, & diem, quasi voluissent omnibus prudentibus palam facere, non olim, sed nunc demum eorum fidem

Cermin. in
Epist. ad R. u.
fian & Pal.
lact. apud
Hilar. frag.
15.

Apud Athan.
1. de Syn.

sub

sub Constantio initium accepisse. Item irridet eos, quod suum Cæsarem æternum appellaverint, cum *ibidem.* Filium Dei æternum esse negent. Refert etiam eos multo pudore & probo perfusos, quod addidissent Consules, curasse, ut per Notarium Martianum hujus formula exemplaria ab iis, qui ea tenebant, surriperentur; imò & Constantio persuasisse, ut contra illam edicta promulgaret. Quæ si vera sunt, videntur nobis, contigisse post Nicænam in Thracia Synodum, ubi Ariani formulam novam promulgarunt, in qua cum vocabulis substantiæ & hypostasis suppresserant has voces, *per omnia similem*; & tunc, vel saltem pauld post, nempe post conventum Constantinopolitanum, in quo Nicensem formulam, quam pauld antè occidentales Arimini subscriperant, subscribere coacti sunt Legati Seleucienfis Synodi, nihil non molitos esse, ut ex omnium manibus eriperetur formula prior, in qua Filius per omnia Patri similis dicebatur, & ita æquivalenter dicebatur *omnifis*, imò & *omnifis* Patri. Quod enim tanto pudore perfusi fuerint, eò quod addiderant Consules, non est adeò verisimile.

Lib. 4. c. 17. Porrd idem narrat Socrates de secunda Sirmienfi formula: ait enim formulam hanc latinè editam, Episcopis, qui illam conscriperant, postea displicuisse, eò quod videretur complecti multa inter se pugnantia; atque ita operam dedisse, ut eam ab illis, qui eam descriperant, reciperent. Quoniam verò multi eam occultabant, Imperatorem edicto præcepisse, ut exemplaria ejus omnia conquirerentur, & pœnam interminatam, si quis eam occultasse deprehenderetur. Verùm semel editam nullas minas abolerè potuisse, quippe quæ in multorum manus jam pervenisset. Socratem in hac re lapsum esse, & de secunda Sirmienfi formula, quod de tertia intelligi debet, narrare plerique sentiunt; quod probabile est, præsertim propter illa ipsius Socratis verba, nempe, *Episcopis, qui Sirmii convenerant, latinam fidei formulam ab se editam, postea displicuisse: visa enim illis est, multa complecti inter se pugnantia.* Quæ verba tertiæ potiùs formulæ quadrant, quàm secundæ. Et verò secunda formula, cum tota sit Ariana, non potuit Ariani Authoribus displicere. In tertia verò cum profiteretur Filium per omnia Patri similem, & simul nollet profiteri Patri similem in substantia, secum ipsi manifestè pugabant.

Sed quidni cum S. Athanasio conciliari possit Socrates, dicendo illum non esse deceptum quoad substantiam facti: omninò enim verisimile est, Ancyranæ Synodi Legatos, quorum princeps erat ipse Basilus Ancyranus, qui tunc adhuc poterat omnia apud Constantium, facillè ab eo obtinere potuisse, & obtinuisse, ut edicto proscriberet formulam, in qua damnabatur vocabulum substantiæ, *omnifis* æquè ac *omnifis* vocabulis repudiabatur; imò formulam, in qua Filius apertè deprimebatur ad creaturæ conditionem, & apertè dicebatur Patri inferior in omnibus, proindeque Patri in substantia dissimilis; atque præciperet, ut exemplaria ejus omnia conquirerentur: præsertim cum ipse eatenus Filium Patri *omnifis* professus esset, ut patet ex ejus contra Eudoxium epistola, tunc temporis scripta, quæ extat apud Sozom. lib. 4. c. 14. & constanter postmodum exhorruerit eos, qui Filium creaturam, vel Patri dissimilem asserere auderent: nam anno 360. Actium exilio multavit, quod Filium Patri dissimilem dixisset, & coram eo Eudoxius, ne exilio multaretur, eos, qui Filium creaturam dicerent, anathematizare coactus est, ut refert Theodoretus lib. 2. hist. c. 27.

§. VII.

Athan. l. de Synod. Præfaram formulam cum Ariminum secum detulissent Ursacius & Valens, cumque, ea in Episcoporum conventu recitata, eaque ab omnibus orthodoxis rejecta; à Synodo unanimi voce repulsam passi, damnati, atque excommunicati, cum suis ad Constantium confugissent; pauld post, eo annuente, conveniunt Nicænam Thraciæ, quod etiam abducti sunt

Legati Ariminenses, Ibi Ariani Episcopi promulgarunt novam formulam, quam duodecimam numeramus, & cujus, quantum ad rem nostram attinet, hic tenor est: *Credimus... in unigenitum Filium Dei, ante omnia secula, & ante omnia initia genitum ex Deo, per quem omnia facta sunt, tam visibilia, quam invisibilia, eumque solum unigenitum ex Patre natum esse, Deum ex Deo, similem ei, qui ipsum genuit, Patri, secundum Scripturas... Nomen porrò substantiæ, simplicius à Patribus editum, quia ignotum populis scandalum affert, & in sacris Litteris non continetur, placuit de medio tolli, & omnino nullam ejus mentionem debere fieri, quoniam sacra Littera nusquam substantiæ Patris aut Filii meminerit. Similem autem dicimus Patri Filium, ut loquuntur, & docent sacre Scriptura.*

Nota. Theodoretum falli loco citato, ubi formulam ab Acacianis Constantinopoli anno sequenti editam refert pro formula, quam Nicæna in Thracia hoc anno 359. ad finem vergente promulgarunt Ursacius, Valens, & alii, qui cum eis erant, Ariani Episcopi, & quæ à tertia Sirmienfi formula in eo solum differt, quod his vocibus, *per omnia*, suppressis, tantum dicat Filium Patri similem secundum Scripturas. In quo alia multò pejor est. Nam Sirmienfis formula dicendo Filium Patri per omnia similem, suppressionem vocabuli substantiæ inutilem reddebat Ariani, & nullum, quantumvis suppresso substantiæ vocabulo, eis evadendi & hæresim suam stabiliendi locum relinquebat. Et verò qui dicit Filium Patri per omnia similem, æquivalenter dicit illum esse similem in substantia, essentia, natura; negat illum esse creaturam; manifestum enim est omnibus, nullam creaturam per omnia Deo similem esse posse; & confitetur illum esse verum ac genitum Patris scetum, ac proinde verum Deum.

Formula verò Nicensis, dum tantum ait Filium Patri similem secundum Scripturas, præsertim postquam vocabulum substantiæ repudiavit, facillè detorqueri potest in pravam sententiam, & intelligi tantum de aliqui, inchoata, & adumbrata Filii cum Patre similitudine, qualem creatura cum Deo potest habere similitudinem: quamquam qui Filium Patri similem secundum Scripturas, confitetur sincerè, absque ulla mentis restrictione, re ipsa confiteatur illum Patri verè, propriè, & perfectè similem; cum sit secundum Scripturas vera, propria, & perfecta imago Deo invisibilis. Unde Nicensis formula à Catholicis animo catholico, sicut ab Hæreticis hæretico animo suscipi potuit.

Nicensem hanc formulam primi subscribere Legati Ariminenses in oppido Nicæo, ubi ab Ariani edita est; deinde Arimini Occidentales reliqui, qui eò ad Synodum convenerant, nec fuga elabi potuerant; postea Constantinopoli Acaciani, qui Seleuciæ ab Homœusianis condemnati, eò ad Principem confugerant; demum extremo anni die Homœusianorum seu Synodi Seleucienfis Legati, in quorum constantia vincenda totum diem, & insequentis noctis partem maximam consumpsit Imperator.

Porrd quare tandiu & tantoperè restiterint Legati Seleucienfes, inter quos erat & eminebat Basilus Ancyranus, qui ante aliquot menses Sirmii formulam, in qua repudiabatur vocabulum substantiæ, subscriperat, non occurrit ratio, nisi quod formula, quæ Constantinopoli proponebatur subscribenda, & quam Sozomenus scribit in Ariminensi Synodo expositam, & Arimino allatam, repudiato substantiæ vocabulo, non confitebatur Filium per omnia Patri similem secundum Scripturas, sed solum confitebatur similem, &c. his vocibus, *per omnia*, quas prior habebat formulam, suppressis.

Seleucienfes igitur Legati formulam, cujus subscriptionem ab illis requirebant Acaciani, tanta constantia rejiciebant, quia verebantur, ne Acaciani his vocibus, *per omnia*; suppressis, usam, & consequenter *omnifis* taceri eò consilio vellent, ut *anomœon* introducere, & introducendo, Ariani impietatem excitare possent. Hoc insinuat Sozomenus, cum ait:

Formu-

ibid.

Formulam, qua Arimino allata fuerat, proposuerunt (Acaciani), utque Legati à Seleuciensi Concilio missi eam susciperent, postularunt. Cumque isti constanter asseverarent, substantia vocabulum nunquam se repudiaturus, Acaciani, interposito iurejurando, eis persuaserunt, se nequaquam dissimilem substantia Filium asserere, paratosque esse eam hæresim condemnare. Seleucientes itaque usque & omnes vocabula nolabant reticere, nisi aliquid illis æquivalens retineretur. Illud autem æquivalens existimabant esse, si diceretur Filius Patri per omnia similis esse secundum Scripturas, & recte existimabant.

ibid.

Imperator è contra ad probandam illam formulam adducebatur tum auctoritate Ariminensium, qui eam subscriperant, nil cogitant de vi ac fraude ad hanc subscriptionem extorquendam adhibitis, tum quia iudicabat, quod verum est, si in vero & proprio sensu voces accipiantur, ut jam observatum est, simili in substantia, similem Patri secundum Scripturas æquivalere. *Quin etiam Imperator ipse, inquit Sozomenus, ad eam formulam approbandam inductus est; cum apud se reputaret multitudinem eorum, qui Arimini convenerant: & quod nequaquam aberraverit is, qui similem confiteatur, aut omouision (puto legendum esse omouision) nec ullum apud se discrimen sit quoad sensum, si quis nominibus ignotis quidem sacra Scriptura minime utatur: æquivalente autem vocabulo, & extra controversiam posito, simili videlicet, eandem sententiam confiteatur. Cum igitur Imperator animo suo ita sentiret, precepit Episcopis, ut in fidem ab Ariminensi Concilio expositam consentirent.*

Ex his apparet Ariminensis Synodi Episcopos subscripsisse, non tertiam Sirmiensem formulam, cui præfixi erant Consules, & quam ipsi initio rejecerant, sed aliam postea excusam, Nicensem scilicet. Seleucientes enim Legati vix adduci potuerunt ad subscribendam formulam, ab Ariminensibus subscripam: ac non adeo agrè subscripsissent tertiam Sirmiensem, quam jam subscriperat Bassilius Ancyranus, quam Ariani non nisi inviti, & cogente Imperatore subscriperant, & in qua manifestè vocabulum substantiæ quoad sensum retinebatur. Ergo, &c. Quod amplius confirmari potest ex Theodoro & ex S. Athanasio, qui ambo referunt, hic in lib. de Syn. ille verò lib. 2. hist. c. 21. ab Ariminensibus subscripam fuisse formulam, in qua, repudiato substantiæ vocabulo, Filius præcisè dicebatur Patri similis secundum Scripturas: quod etiam testatur Sulpicius Severus lib. 2. hist. quamquam fallitur S. Athanasius, cum ait, Ariminenses formulam in Constantinopolitano Conciliabulo conscriptam, & Constantinopoli allatam subscripsisse: hoc enim Conciliabulum anno sequente 360. ab Acacianis celebratum est, cum jam omnino dissoluta esset Synodus Ariminensis.

S. V.I.I.I.

Decima-tertia formula, eodem anno 359. ab Acacio & gregalibus ejus Seleuciæ edita est, & à triginta-quatuor Episcopis subscripta. In ea autem sic loquebantur: *Non refugimus authenticam in Encaniis Antiochia editam fidem, sed præferimus eam... Caterum quoniam multos superioribus temporibus he voces omouision & omouision turbant, atque etiamnum turbant, ac præterea à nonnullis non ita pridem nova vox inducta est de inæqualitate Filii ad Patrem, quam anomæon vocant, istis de causis omouision & omouision eliminamus è sacris Litteris, & vocem illam anomæon anathemate execramur, & quotquot voces istius modi sunt, alienas censemus ab Ecclesia, similitudinem verò Filii cum Patre planè confitemur, secundum Apostolum ita dicentem: Qui est imago invisibilis Dei... Cregimus in unum Deum... item in ejus Filium, Dominum nostrum Jesum Christum, natum ex eo circa passionem aliquam, ante omnia secula, Deum Verbum, Deum ex Deo unigenitum, tamen, vitam, veritatem, sapientiam, potentiam, per quem omnia facta sunt in cæli & in terra....*

Hanc autem formulam secunda Sirmiensis parem Simonet Theol. Tom. I.

Ibidem.

cit S. Athanasius. *Quod autem cum hac fide, inquit, paria faciat illa fides, que Sirmii prius edita fuit, sentiant omnes quicumque eam legerint. Sed hac in te S. Athanasio assentiri non possumus. Nam 1. secunda Sirmiensis fatis apertè dicit solum Patrem esse verè & propriè Deum; Patrem esse Deum Filii, sicut & aliorum omnium, quæ ab ipso Filio condita sunt; Filium Patri subiectum esse ad modum aliarum omnium creaturarum, cum hoc tantum discrimine, quod primum inter creaturas locum teneat. Horum verò nihil dicunt Acaciani in sua formula.*

2. Secunda Sirmiensis Filium honore, dignitate, claritate, & majestate minorem Patre, proindeque Filium Patri dissimilem & inæqualem asserit. Acaciani è contra anomæon anathemate execrantur. Qui autem anomæon execratur, proculdubio execratur eos, qui Filium Patri dissimilem asserunt. *Nota, Acaciani voces omouision & omouision repudiant in sua formula, tum quia non reperiuntur in sacris Litteris, tum æconomix causa; quia nimirum, ut prætexunt, voces illæ multos turbant, atque etiamnum turbant. At anomæon non modò repudiant, sed etiam anathemata execrantur, ut vocem novam, ab aliquibus inductam ad suam de Filii ad Patrem inæqualitate blasphemiam exprimentam.*

3. Acaciani in sua formula non solum non refugiunt, sed è contra præferunt & adoptant secundam Antiochenam, in qua Filius dicitur *immutabilis & inalterabilis deitatis, substantia, voluntatis, potentie, & gloria Patris sine omni dissimilitudine imago. Quibus verbis aperta verè divinitatis Filii, & ejus perfectæ cum Patre æqualitatis professio continetur. Quare possumus hic Athanasio Hilarium opponere, qui in lib. de Syn. secundam Sirmiensem formulam blasphemiam inscribit; secundam verò Antiochenam ut catholicam exponit. Hæc dicta sint in gratiam aliquorum, qui Acacianam formulam subscriperunt, inter quos fuit Meletius ille, qui postea, cum factus esset Antiochenus Episcopus; Nicenæ fidei egregius defensor exiit, & propter illam non semel exilii pertulit ærumnas.*

Decimam quartam formulam Constantinopoli in Concilio Episcoporum quinquaginta, anno 360. promulgantur Acaciani, à Nicensi formula in hoc tantum discrepantem, quod adjiceret, *ne quis in posterum hypostasim in Deo diceret, utque præter hanc formulam relique omnes, tam quæ antea scriptæ, quam quæ postea scribenda essent, condemnarentur.* Hac porro promulgata formula, & Aetio diaconatu exuto, Seleucientes Legatos exauctorarunt, non causam fidei prætexentes, sed objicientes illis varia crimina vera, vel ficta, & alios è suis in eorum sedes intruserunt. Unde adhuc lumi potest argumentum contra id quod narrat S. Athanasius, & post eum Socrates l. 2. c. 43. formulam hanc, in qua nomen *hypostasis* cum substantiæ vocabulo auferebatur, è conciliabulo Constantinopolitano transmissam ad Ariminenses, eosque ad illam subscribendam coactos fuisse. Nam formula Arimini subscripta post lapsum Legatorum Ariminensium, subscripta quoque fuit paulò post Constantinopoli à Legatis Seleuciensis Synodi, antequam ab Acacianis deponerentur in pseudo-synodo Constantinopolitana: neque depositi sunt, quod formulam aliquam nolent subscribere: neque post depositionem ad aliquam subscriptionem invitati, aut adacti sunt.

Decima quinta formula ea est, quam Acaciani Constantinopoli Antiochiam descendentes, ibidem anno 361. ediderunt, & in qua *omæon* expunxerunt, & larva tandem deposita, apertè dixerunt Filium Patri per omnia tam in substantia quam in voluntate *anomæon*, & ex non extantibus factum esse, Nicensi & Constantinopolitana formulis repudiatis, in quibus Filium Patri similem secundum Scripturas dixerant. *Quare ob immensam blasphemandi improbitatem, anomæi, hoc est, dissimiles, ab omnibus vocati sunt, additumque eis cognomen Execrantii, quasi si illos dicas, Non essentiales.*

O 2 Deci-

ApuJ Ath. l. de Syn.

Socr. l. 2. c. 41.

Sozom. l. 4. c. 24. § Ath. l. de Syn.

Sozom. l. 4. c. 19.

Socr. lib. 1. c. 37 & 40.

Arud Ath. lib. de Syn.

Decima sexta est ea, quam Auxentius Mediolanensis Valentiniano obtulit Mediolani anno 364. & quæ Blasphemia Auxentii inscribitur, & refertur in calce libri S. Hilarii contra eundem Auxentium. In ea sic loquitur Auxentius: *Credo in unum solum verum Deum Patrem omnipotentem, invisibilem, impassibilem, immortalem: & in Filium ejus unigenitum Dominum nostrum Jesum Christum, ante omnia secula, & ante omne principium natum ex Patre Deum verum Filium ex vero Deo Patre... Duos autem Deos nunquam predicavi: nec enim sunt duo patres, ut duo dicitur dicantur, nec duo Filii, sed unus filius ex uno patre, solus à solo, Deus ex Deo, sicut scriptum est: Unus Pater Deus ex quo omnia, & unus Dominus Jesus Christus per quem omnia: propter quod & unam deitatem predicamus.*

Hæc autem formula, artificiosè conscripta, satis apertè Ariana est: in ea enim Auxentius hæreticus satis apertè profitetur solum Patrem esse verum Deum, eum ait se duos Patres nunquam predicasse, & unam deitatem se predicare, quia scriptum est, Unus Pater Deus ex quo omnia. Præterea in hac formula nihil dicit de Filio, quod de aliqua creatura dici non possit in aliquo sensu; & cum dicit Dominum nostrum Jesum Christum natum esse ex Patre Deum verum Filium, ludit in hac voce, *verum*, eam non ad Deum, sed ad Filium referens, ut observat S. Hilarius. Illud tamen Valentiniano, à quo ut Catholicus exceptus est, frustra reclamante Hilario, qui Mediolano excedere iussus est, & coactus.

Decimam supremam & ultimam formulam numeramus eam, quam Germinius Sirmienensis, cum ex Ariano *Homensianus* factus est, edidit circa annum 366. ut certè conjicere licet ex epistola, quam ad illum ea de re scribere eodem anno 15. Calendas Januariæ Ursacius, Valens, Gajus, & Paulus Episcopi Ariani, Sic autem ait Germinius: *Credo & profiteor unum esse verum Deum Patrem, æternum, omnipotentem: & Christum Filium ejus unicum, & Dominum Deum nostrum, de vero Deo Patre verum Dei Filium, ante omnia genitum, divinitate, charitate, maiestate, virtute, claritate, vita, sapientia, scientia, Patri per omnia similem, utpote perfectum de perfecto genitum...*

ARTICULUS VIII.

Utrum Eusebius Cæsariensis fuerit Arianus.

Eusebius Cæsariensis Ario & ante & post Nicænam Synodum impensè favisse, dubium non est: Arii enim ab Episcopo suo Alexandro condemnati patrociniū suscepit, & doctrinam ejus ne condemnate cogere, in Nicæna Synodo, quoad potuit, tergiversatus est, neque ex animo, sed solum ex metu, ne scilicet Imperatoris gratia & episcopatu excideret, Symbolum subscripserit. Postea vero Ario & Ariani conjunctissimus fuit. Insignis calumniæ magno Eustathio impactæ conscius & particeps, in sanctissimum virum, strenuum catholicæ fidei defensorem, unâ cum aliis nequissimis Ariani Episcopis, iniquissimam sententiam tulit in Antiocheno conventiculo, eumque abdicavit. In Tyrio Conciliabulo adversus S. Athanasium præles sedit, & ob ficta crimina, violatis juribus omnibus, eum exauctoravit.

Præterea, ut observat Phorius in Bibliothecæ suæ Codice 127. Eusebius in libris suis de vita Constantini, de Ariana hæresi nihil manifestè commemorat, neque an Constantinus illi aliquando adhaerit, neque an eam abjecerit, sed neque an rectè, an secus senserit Arius, tamen necesse est eum compelleret horum meminisse, quando & magna pars fuit Synodus rerum à Magno Constantino gestarum, & alioquin illa ipsa vicissim postulari exactissimam his de rebus historiam. Itaque dissensionem quidem ortam Ariam inter & Alexandrum commemorat (sic nimirum hæresim appellare, ac tegere videtur,) ac dissidii hujus causa valde indolentem Imperatorem... Synodum undique convocasse,

& natam contentionem pace permixtasse. Quæ tamen neque accurate, neque perspicue ab eo scribuntur. Quare præ pudore videtur hic Ariam, & à Synodo factum contra illum decretum publicare noluisse, ut nec ejus erroris socios, aut simul expulsores justam ultionem; quin neque illam, quam divinitus sumptam omnis oculus vidit, justam Arii vindictam: quando horum nihil in lucem proferens, Synodi ipsius, rerumque in ea gestarum historiam obiter tantum percurrit. Quo etiam fit, ut de divino Eustathio narraturus, ne nominis quidem meminit...

Adde quòd Arius ipse in sua ad Eusebium Nicomediensem epistola, Eusebium Cæsariensem jactet ut doctrinæ suæ defensorem, cum ait: *Et quoniam Eusebius frater tuus Episcopus Cæsareæ, & Theodotus... asserunt Deum principii omnium expertem existere ante Filium, anathemate damnati sunt.* Imò & Eusebius Nicomedienensis in sua ad Paulinum Tyri Episcopum epistola taciturnitatem seu segnitiam ejus in defendendo Ariano dogmate vituperans, laudat Eusebii Cæsariensis in eodem dogmate tuendo studium. *Nec, inquit, Domini mei Eusebii in tuenda veritate studium silentio mandatum est, sed ad nostras usque aures pervenit: nec tua, Domine, in eodem negotio taciturnitas.* Neque solum ante, sed etiam post Nicænam Synodum, Ariani ut suum vendicabant Eusebium Cæsariensem, & ejus autoritate nixi, Nicæno Concilio oblatrabant. Quibus respondebat S. Athanasius, Eusebium Nicænam formulam subscripsisse, eamque Ecclesiæ suæ misisse legendam, dicendo illam esse Ecclesiæ fidem, & Patrum traditionem: quo facto probavit ipse, se prius & temerè errasse, & frustra contra veritatem pugnavisse, miserumque prorsus in eo fuisse, quòd, ut se purgaret, coactus sit Arianos accusare, quòd illi scripsisset, non fuisse Filium, antequam gigneretur. Dum autem illum sic miserum fuisse ait, manifestè significat, eum, Arianos accusando, doctrinæ suæ auctores, vel socios accusasse.

Denique quàm malè audierit Eusebius Cæsariensis, colligi potest ex aliorum multorum testimoniis. Nam S. Hilarius lib. 1. ad Constantinum, dicit Eusebium illum unum fuisse ex Ariana impietatis autoribus. *Nuper didicimus, inquit, commenta hæc fuisse inventa, & à duobus Eusebiis, & à Narcisso, &c. S. Epiphanius hæc. 68. n. 7. Eusebium accenserit iis, qui in Ariano inanis dogma propensores erant.* Theodoretus lib. 1. hist. c. 21. numerat Eusebium inter eos, quos *labes Ariana commaculaverat.* S. Hieronymus vocat Eusebium *Ariane signiferum factionis*, lib. 1. apolog. contra Rufinum c. 2. *Ariano principem*, lib. 2. c. 4. *Hominem Ariantum*, lib. 3. c. 4. *Hæreticum hominem*, eod. lib. c. 10. *Arii apertissimum propagatorem*, ep. 65. ad Pammachium & Oceanum. Denique lib. ad Ctesiphontem, de eodem Eusebio sic ait: *Fuisse Ariantum, nemo est, qui nesciat.* Hunc tamen Eusebium excusare, & ab omni Ariana hæreseos suspicione liberare conatur, Socrates lib. 2. c. 21. Sed contra Socratem sit

RESPONSIO.

Eusebius Cæsariensis Arianus fuit, non solum favore & patrociniò, sed etiam opinione & sententia.

Prob. 1. Ex lib. 7. Preparationis Evangelicæ, ubi distinguit tria rerum omnium principia. *Ergo, inquit, post illam, cujus nec principium, nec ortus ullus est, Dei præpotentis essentiam, principium illud statuum (Hebræi, hoc est, Scriptores sacri) quod non aliunde, quàm ex ipso Patre genitum, adeoque primogenitum sit, quodque paterni consilii, ac voluntatis adiutor, integram atque perfectam imaginem referat.* Hoc porro longè multumque rebus, que facta postea sunt, omnibus antecellere: quàm ob rem illud modò Dei imaginem, modò Dei potentiam, modò Dei sapientiam, modò Dei Verbum, imò & summum Domini exercitus Imperatorem, & magni consilii Angelum appellare solent.

Jam que principium illud consequantur, spirituales intelligentesque naturas, vel ob earum multitudinem, vel ob formam varium multiplexque discrimen, humanam

Apud Thea.
lib. hist. c. 1.

Apud eund.
eod. lib. c. 6.

In lib. de de.
cretis Syn.
Nicæne.

Apud Hil.
lib. 12. c. 14.

Hilar. lib.
co. tra Au.
yene.